

ВІДГУК
офіційного опонента
завідувача кафедри геодезії та землеустрою
Сумського національного аграрного університету,
доктора економічних наук, доцента **КАПІНОС Наталії Олександрівни**
на дисертацію **БОГДАН Яніни Анатоліївни**
на тему: «**Економічне стимулювання підвищення лісистості**
територіальних громад для досягнення цілей сталого розвитку»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність обраної теми обумовлена необхідністю перегляду парадигми природокористування в Україні в напрямі європейської інтеграції та виконання глобальних Цілей сталого розвитку ООН, що потребує нових підходів до відтворення та капіталізації лісових ресурсів. Ліси є критично важливим складником екологічної безпеки, формування кліматорегулюючого потенціалу та збереження біорізноманіття. Водночас успішне завершення реформи децентралізації перемістило центр прийняття рішень щодо управління земельними активами безпосередньо на рівень територіальних громад. У цих умовах виникає нагальна потреба у розробленні принципово нових організаційно-економічних механізмів, які б дозволили гармонізувати екологічні пріоритети збільшення лісового покриву з фінансово-економічними інтересами громад.

Актуальність дослідження суттєво посилюється масштабними деструктивними наслідками військового вторгнення на територію України, що призвело до деградації значних площ земель, порушення екосистемного балансу та загострення енергетичної кризи. Розширення лісистості через заліснення малопродуктивних, еродованих і деградованих угідь, а також через розвиток плантацій швидкорослих деревних культур розглядається не лише як чинник екологічного відновлення, а й як стратегічний інструмент забезпечення локальної енергетичної незалежності громад та диверсифікації джерел наповнення їхніх бюджетів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація характеризується системним підходом до предмету дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел, українського та міжнародного досвіду, статистичних матеріалів.

Доведеність наведених авторкою висновків базується на грамотному використанні сукупності методів і прийомів наукового пізнання.

Відповідною гарантією достовірності та теоретичної обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих авторкою, є вірно поставлена мета та завдання дослідження, логіка викладеного матеріалу. Виходячи з аналізу основної частини дисертації, мета дисертації в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті та завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо формування ефективного механізму економічного стимулювання підвищення лісистості територіальних громад, задля забезпечення сталого розвитку.

Мета дисертаційного дослідження полягає у розробленні та науковому обґрунтуванні економічного стимулювання підвищення лісистості територіальних громад як ефективного інструменту досягнення цілей сталого розвитку в Україні, зокрема Цілі 15 «Збереження екосистем суші», Цілі 13 «Пом'якшення наслідків зміни клімату» та Цілі 11 «Сталий розвиток міст та громад».

Структура дисертації дозволила авторці повною мірою охопити предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне й ґрунтовне опрацювання проблеми, високий рівень наукової підготовки авторки та її наукову зрілість.

Дисертація Я. А. Богдан складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків (після кожного розділу та наприкінці дисертації), списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі роботи узагальнено та систематизовано сучасну парадигму сталого розвитку та збалансованого природокористування, визначено її взаємозв'язок з процесом забезпечення економічного стимулювання підвищення лісистості територіальних громад, визначено рівень актуальності нормативно-правового забезпечення та регулювання відтворення лісоресурсного потенціалу з формуванням рекомендацій щодо його удосконалення, а також здійснено оцінку та доповнення концептуальних засад лісорозведення та лісовідновлення елементами, що враховують загальні екологічні принципи та просторово-економічну специфіку розвитку громад в умовах децентралізації.

У другому розділі дисертації визначено та систематизовано джерела інформаційного й геопросторового забезпечення моніторингу лісоресурсного потенціалу територіальних громад в умовах економічної невизначеності, узагальнено існуючі методичні підходи до оцінки фінансово-економічної ефективності відтворення лісових ресурсів з визначенням їхнього впливу на формування бюджетної спроможності та екологічної стійкості територій, а також визначено специфічні для України зовнішні та внутрішні фактори впливу на лісовідновлення, зокрема деструктивні наслідки військового вторгнення на територію держави та обмеженість інвестиційних ресурсів громад.

Третій розділ роботи присвячено розробленню, обґрунтуванню та практичному впровадженню організаційно-економічного механізму стимулювання підвищення лісистості територіальних громад для досягнення цілей сталого розвитку в умовах економічної та інституційної невизначеності. Узагальнено та удосконалено прикладний інструментарій трансформації деградованих, малопродуктивних і самозалісених земель сільсько-господарського призначення у лісовий фонд громад з визначенням його довгострокового фінансово-економічного впливу на місцевий розвиток. Теоретико-прикладний доробок цього розділу полягає у формуванні інноваційної моделі оренди земельних паїв приватних власників із наданням натуральної компенсації (у вигляді паливних ресурсів для опалення домогосподарств), що довело свою вищу економічну привабливість та стимулюючу здатність порівняно з традиційною грошовою орендною платою.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертації, варто вказати, що за характером і змістом розкритих питань робота є комплексним системним дослідженням проблематики формування економічного механізму стимулювання підвищення лісистості територіальних громад у контексті забезпечення їхнього сталого розвитку. За результатами дослідження авторкою обґрунтовано інноваційні економічні інструменти трансформації деградованих та малопродуктивних угідь, розроблено прикладні моделі набуття самосійними лісами належного правового статусу та підвищення ефективності управління лісовими активами територіальних громад.

Ознайомлення із науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться здобувачкою на захист, мають відповідний високий ступінь наукової новизни. Дисертаційне дослідження має обґрунтовані та достовірні наукові висновки, які доповнюють існуючі позиції науковців або по-новому надають вирішення існуючих проблем стимулювання підвищення лісистості територіальних громад. Елементи наукової новизни сформульовано коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Отже, дисертація може виступати теоретичною основою для проведення науково-прикладних досліджень у сфері розроблення економічних інструментів підвищення лісистості та відтворення лісоресурсного потенціалу на рівні територіальних громад. Висновки та рекомендації, що сформовані авторкою, можуть бути враховані при удосконаленні чинного законодавства України.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні наукові положення та результати дисертації висвітлено у 36 наукових працях, з яких 12 колективних монографій, 3 статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у міжнародних наукометричних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 6 матеріалів наукових конференцій,

проіндексованих у міжнародних наукометричних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 6 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, стаття в іншому науковому виданні, 2 свідоцтва про реєстрацію авторського права на науковий твір, 6 тез наукових доповідей.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер статей дисертантки, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою вказують, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Я. А. Богдан відсутні порушення академічної доброчесності.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення:

1. У першому розділі роботи (зокрема, у підрозділі 1.2) авторка розглядає заліснення малопродуктивних земель як інструмент довгострокової фінансової стійкості громад у поствоєнний період. Проте лісове господарство має один із найдовших інвестиційних циклів в економіці. Зважаючи на високі воєнні та безпекові ризики в Україні (мінування територій, пожежі внаслідок обстрілів), чи не перекреслюють ці чинники економічну доцільність залучення обмежених капітальних інвестицій громад у лісову галузь прямо зараз?

2. У другому розділі, де здобувачка доповнює методичний інструментарій оцінки лісоресурсного потенціалу громад вартістю екосистемних послуг лісу (депонування вуглецю, водорегулювання тощо), в умовах інституційної незрілості внутрішнього ринку квот на викиди в Україні необхідно було б конкретизувати реальні прикладні канали та інструменти, за допомогою яких місцева влада здатна конвертувати ці розраховані екологічні ефекти у фінансові надходження до бюджету громади на сучасному етапі.

3. Проводячи у третьому розділі дисертації (підрозділ 3.3) детальні прогностичні розрахунки економічного ефекту від лісорозведення та капіталізації лісових активів

на прикладі конкретних територіальних громад (Калинівської, Семидубської та Прилісненської), у роботі доцільно було б чіткіше аргументувати базові критерії вибору саме цих об'єктів, а також підкреслити рівень репрезентативності отриманих результатів для інших регіонів України з відмінними природно-кліматичними та фінансово-економічними параметрами.

4. Запропонувавши систему фіскальних стимулів та системи пільгового оподаткування для землевласників, які здійснюють лісорозведення (підрозділ 3.1, с. 195–205), авторці для посилення аргументації щодо застосування зазначеного інструментарію варто було б чіткіше визначити джерела та фінансово-економічні важелі покриття касових розривів (короткострокових втрат) місцевих бюджетів, які неминуче виникатимуть у перші роки після виведення цих ділянок із традиційного сільськогосподарського обігу.

Водночас, вищенаведені зауваження істотно не впливають на високі здобутки роботи, що є новим, актуальним та змістовним дослідженням та носять переважно дискусійний характер. Зауваження викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю окреслених у дисертації питань, і свідчать про творчий характер роботи та спроби вирішення теоретично складних і практично важливих проблем, що мають суттєве значення для економічної науки.

Загальні висновки. Дисертація є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладення в опублікованих наукових працях повністю відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Таким чином, дисертація на тему: «Економічне стимулювання підвищення лісистості територіальних громад для досягнення цілей сталого розвитку» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка Богдан Яніна Анатоліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент завідувач кафедри геодезії та землеустрою Сумського національного аграрного університету, доктор економічних наук, доцент Наталія КАПІНОС